

worden. Niet eens de overvloed deed het, die maar al te vaak overdaad was. Elders mocht die de moeder der fraaie kunsten genoemd worden, niet in het Indië der 17de en 18de eeuw. Hetgeen wij van het huiselijk leven der Nederlanders in dat tijdperk weten, verhindert met stelligheid om van den „goeden ouden tijd” te spreken; het maant veeleer aan eene grof bewerktuigde samenleving, aan het bestaan van moderne Scythen.

Schopenhauer kwalificeert met juistheid en scherpte den *Philister* als „de mensch zonder geestelijke behoeften”. Met dien maatstaf gemeten mag worden aangenomen, dat zich in het oude Indië ongemeen veel personen van dat type bevonden hebben.

Met hunne vergulde koetsen, door hijgende slaven voorafgegaan, met hunne fluweelen rokken waarop gouden knopen bralden, met hun semi-barbaarsche pracht, en weelde zonder verfijning, geven de weinige voor ons zichtbaar gebleven standmodellen geenszins een hoogen dunk van die voorbij gegane samenleving. Hunne tafelvreugde was dikwijls ‘t geen Hooft „varkensvreugde” noemde. Hunne gezellige bijeenkomsten hadden te vaak den afloop van een boerenkrakeel, of waren eene hulde aan de neiging om „versmoort onder den stercken dranck” te zitten. De bijbel, dien deze christenen het vlijtigst lazen, was de bijbel van tweeënvijftig bladen, anders gezegd des duivels prentenboek. Het karakter der vrouwen vernederde de maatschappij. De kunst in hun midden was eene verschoveling, die hongerde zelfs voor de deur der aanzienlijken, gelijk Lazarus voor de poort des rijken mans. Geld verdienen zonder aanzien van de middelen was hier het eenige streven, en fysiek genot de eenige wijsheid. Brooddronkenheid in de levenswijze, veiligheid in de ambtsvervulling, barbaarschheid in de rechtspleging, kortzichtigheid in het regeeringsbeleid, lauwheid in het christendom van de daad, ontstentenis van de aandrift tot het goede en tot de eeredienst van het schoone hebben deze vroegere koloniale samenleving ontsierd, in dier voege dat het moeite kost hier en daar een *redeeming point* te vinden.

Men was er gestadig „met Israel in 't woudt.”

Zoo haar niet voortdurend met nieuw bloed uit het vaderland de aderen waren opgespoten, zij ware spoedig aan verval van krachten bezwaken; gelijk het machtig handelslichaam 't welk, door zijne eigene dienaren het meest, werd te gronde gericht.

Doch ze zijn voorbijgegaan, zij en hun huiselijk leven en zelfs de gedenkstukken er van, het huisraad, 't welk schaars nog in familie-archieven en museums te voorschijn komt. Eene betere orde van zaken, eene zooveel hooger staande koloniale maatschappij houdt deze oude *couche sociale* bedekt, als om de woorden te bekrachtigen van den wijzen Kaçyapa, in de *Çakuntala* :

Eerst komt de bloem, voordat de vruchten rijpen gaan,
Eerst komt de wolk, voordat de regen de aard verkwikt;
Zóó is 't verband van oorzaak en gevolg.